

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีเป้าหมายที่จะศึกษาหลักฐานศิลปกรรมสมัยอยุธยาที่ตกค้างอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑลซึ่งส่วนใหญ่คือแม่น้ำเจ้าพระยาสายเก่ากับลำคลองสาขาเพื่อให้ทราบถึงรูปแบบและอายุสมัย อันจะนำไปสู่การตีความพัฒนาการของชุมชนส่วนหนึ่งของหัวเมืองที่เรียกว่า “ปากใต้” สมัยอยุธยาที่จะกลายมาเป็นกรุงรัตนโกสินทร์ในปัจจุบัน

ผลการค้นคว้าพบว่าศิลปกรรมรุ่นเก่าสุดที่พบในแถบนี้คือกลุ่มพระพุทธรูปที่มีรูปแบบพระพักตร์เทียบได้กับศิลปะอยุธยายุคแรกราวปลายพุทธศตวรรษที่ 20 จนถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 21 และยังพบพระพุทธรูปทรงเครื่องระยะแรกๆด้วย ต่อมาคือโบสถ์มาหินทรายแดงสลักลวดลายกลุ่มกระหนกวงโค้งและพรรณพฤกษาที่มีความเกี่ยวข้องกับหัวเมืองเหนือ กำหนดอายุได้ในช่วงครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 21 พบเป็นปริมาณมากกระจายตัวอยู่ตามแนวแม่น้ำอ้อมเก่าของทั้งนนทบุรีและกรุงเทพฯ ขณะเดียวกัน อาคารอุโบสถวิหารเริ่มปรากฏหลักฐานคงอยู่เก่าถึงเพียงช่วงแรกของศิลปะอยุธยาตอนปลายนับตั้งแต่ประมาณรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ลงมาจนถึงสมัยราชวงศ์บ้านพลูหลวงได้แก่อาคารขนาดเล็กก่อนผนังที่รับน้ำหนักเครื่องบนหลังคาอันสามารถแบ่งออกเป็นอาคารทรงตึกและอาคารแบบประเพณีที่ประยุกต์เข้ากับโครงสร้างของเครื่องก่อแบบที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตก โดยจะสัมพันธ์กับการกระจายตัวอย่างมากของโบสถ์มาแบบอยุธยาตอนปลายโดยเฉพาะในเขตบางกอกที่เป็นศูนย์กลางสำคัญตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 23 เป็นต้นมา

ผลจากการพิจารณาอายุสมัยและการกระจายตัวของหลักฐานศิลปกรรมเหล่านี้สะท้อนได้ว่า ชุมชนดั้งเดิมในกรุงเทพฯ และปริมณฑลเป็นหมู่บ้านขนาดย่อมกระจายตัวกันห่างๆตามลำน้ำโบราณ พื้นที่ระหว่างชุมชนคงใช้เพื่อการเกษตรกรรมทำสวน ศาสนสถานมีการเคลื่อนย้ายพระพุทธรูปที่ส่วนใหญ่เป็นหินทรายแบบอยุธยาตอนต้นมาประดิษฐานเป็นรูปเคารพ จนถึงครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 21 เกิดศูนย์กลางขึ้นที่แม่น้ำอ้อมนนทบุรีโดยสร้างวัดปรากฏหลวงเป็นพระมหาธาตุ และเมื่อได้ขุดลัดแม่น้ำที่บางกอกก็มีผลให้เกิดเมืองธนบุรีขึ้นแทน ในที่สุดการขุดลัดแม่น้ำนนทบุรีช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 22 ทำให้พื้นที่แม่น้ำอ้อมนนทบุรีหมดความสำคัญลง ธนบุรีหรือบางกอกจึงขยายตัวขึ้นเรื่อยๆแทนเนื่องจากเป็นจุดลัดเชื่อมต่อการเข้าสู่พระราชอาณาจักรทางปากอ่าวและมีทรัพยากรต่างๆคือผลไม้ อาหารทะเลและเกลือเป็นสินค้าที่ผ่านทางแถบนี้ขึ้นไปยังกรุงศรีอยุธยา ความเจริญมองเห็นได้จากศิลปกรรมสมัยอยุธยาตอนปลายที่เฟื่องฟูขึ้นในแถบนี้

Abstract

This research aims to study the evidences of Ayutthaya Art residues in Bangkok and surrounding areas, which almost the Lower Chao Phraya river basin and the old canal branch, to dating and improved interpretation development of provinces called "The Southern Estuary Communities" in Ayutthaya Period to become Bangkok or Rattanakosin nowadays.

The evidence most found along the old channel of Chaophraya river passes Nonthaburi, Bangkok, Samut Prakarn and Samut Sakhon. The Buddha Image with comparable to early Ayutthaya style (early to middle 15th century A.D.) and also found Crowned Buddha images dating in early style too. Carved Boundary sandstone with motif decoration that are associated with which found in Northern Districts of Ayutthaya in the late 15th century A.D. However, while the buildings Ubosot (ordination hall) identified remains oldest to a Late Ayutthaya Period (middle 17th to 18th century A.D.) which form in small bearing wall building. Traditional buildings were applied to these structure also. Boundary stones of the Late Ayutthaya style, especially found in Bangkok (or Thonburi) area, where were become a principle city in middle 17th century A.D. onwards.

Evidences of Ayutthaya art found in Bangkok and surrounding area reflect that early communities are villages on the riverbank of old channel Chao Phraya River, agriculture were generally done. Early Ayutthaya Sandstone Buddha Images were popular established to the Temples in time until early 16th century A.D., then Wat Prang Luang, The Great Relic Chedi, was built as a center of communities in north of Bangkok present time. The digging canal shortcut of Chao Phraya River at Bangkok in middle 16th century A.D. bring forwarded these area becoming even more important as a commercial and custom city named Thonburi. Until 17th century A.D. a large number of cargo and resources, such as gardening products, seafoods and salt, was passed inside and outside Ayutthaya via Thonburi and make the city too wealthy to built and reconstructed a lot of Temples, where the Late Ayutthaya art works flourished, in this region up to Rattanakosin Period in late 18th century A.D.